

Стратегічне управління операційними витратами як інструмент забезпечення економічної безпеки господарської організації

У сучасних умовах господарювання, що характеризуються зростаючою турбулентністю зовнішнього середовища, нестабільністю ринків і високим рівнем конкуренції, питання забезпечення економічної безпеки підприємства набуває особливої актуальності. Одним із ключових чинників, що безпосередньо впливає на рівень економічної стійкості та конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, є ефективне управління витратами. Зокрема, стратегічне управління операційними витратами виступає не лише елементом системи фінансового менеджменту, а й інструментом формування довгострокової економічної безпеки організації.

Операційні витрати становлять основу діяльності будь-якого підприємства, адже вони охоплюють сукупність ресурсів, що споживаються у процесі виробництва продукції, виконання робіт чи надання послуг. Водночас їх рівень та структура визначають фінансові результати, ліквідність, рентабельність і потенціал розвитку. У цьому контексті стратегічний підхід до управління витратами передбачає не лише скорочення їх обсягів, але й оптимізацію витратних процесів з урахуванням довгострокових цілей підприємства. Такий підхід дозволяє забезпечити баланс між ефективністю, інноваційністю та стабільністю розвитку, що є ключовими складовими економічної безпеки.

Важливість стратегічного управління операційними витратами обумовлюється тим, що воно дає змогу ідентифікувати зони ризику в господарській діяльності, формувати превентивні механізми реагування на загрози, а також розробляти адаптивні стратегії розвитку. Через систему управлінського обліку, бюджетування, контролінгу та моніторингу витрат підприємство може створити інформаційно-аналітичне підґрунтя для прийняття стратегічних рішень, спрямованих на підвищення його фінансової стійкості.

Крім того, ефективне стратегічне управління операційними витратами сприяє підвищенню ресурсної та енергетичної ефективності, формуванню інноваційних бізнес-моделей, удосконаленню системи внутрішнього контролю, що у сукупності забезпечує захищеність підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз. Особливого значення цей процес набуває в умовах цифрової трансформації економіки, коли впровадження сучасних технологій аналізу даних, автоматизації обліку та штучного інтелекту дозволяє значно підвищити прозорість і керованість витратних процесів.

Таким чином, стратегічне управління операційними витратами є не просто фінансовим інструментом, а комплексною системою управлінських дій, що інтегрує елементи планування, контролю, аналізу, ризик-менеджменту та стратегічного прогнозування. Його реалізація створює передумови для формування конкурентних переваг, зміцнення фінансової стабільності та забезпечення високого рівня економічної безпеки господарської організації в умовах динамічного зовнішнього середовища.

На сьогоднішній день різні автори при тлумаченні терміну «економічна безпека підприємства» мають власні точки зору залежно від проблем з якими пов'язана ця категорія [1-4].

Виходячи із забезпечення цілей функціонування бізнесу щодо максимального створення елементів доданої вартості економічна безпека підприємства – це стан захищеності його господарської діяльності, що створює умови для стійкого самодостатнього розвитку з урахуванням інтересів та взаємодії стейкхолдерів.

У формуванні економічної безпеки підприємства важливо виділяти її управлінську функцію [1]. Економічна безпека підприємств безпосередньо пов'язана з управлінською діяльністю, що притаманна середовищу їх функціонування та передбачає відповідну реалізацію на рівні стратегії, тактики і оперативних дій пов'язаних з виконанням бізнес-процесів по створенню товарних об'єктів.

Варто відзначити, що серед факторів, які безпосередньо впливають на формування економічного потенціалу підприємств найважливіше місце займають ресурси у результаті використання яких створюють операційні витрати як дестимулятори самодостатнього функціонування бізнесу.

Операційні витрати – це сукупність поточних витрат, що пов'язані з будь-якими видами економічної діяльності, що здійснює підприємство у процесі створення готової продукції, виконання робіт, надання послуг одержання товарів та їх реалізації.

За елементним складом до операційних витрат належать: матеріальні затрати, витрати на оплату праці, відрахування на соціальні заходи, амортизація, інші операційні витрати.

Функціональний склад операційних витрат характеризується наступними видами:

- поточні операційні витрати, що забезпечують виробництво готової продукції, надання послуг, виконання робіт, формування товарів, загальногосподарську управлінську діяльність, бізнес-процес постачання товарних об'єктів, а також виникають при іншій операційній діяльності;
- виробничої собівартості об'єктів господарської діяльності в розрізі статей витрат відповідно до облікової політики підприємства [псбо16];
- собівартості реалізації товарних об'єктів, яка складається з виробничої собівартості, яка була реалізована, нерозподілених постійних загальновиробничих витрат та наднормативних виробничих витрат;

- адміністративних витрат на загальногосподарське управління і обслуговування бізнесу;
- витрати на забезпечення бізнес-процесу постачання товарних об'єктів;
- інші операційні витрати в складі собівартості реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; відрахувань на створення резерву сумнівних боргів і сум списаної безнадійної дебіторської заборгованості; втрат від знецінення запасів; втрат від операційних курсових різниць; визначених економічних (фінансових) санкцій; відрахувань для забезпечення наступних операційних витрат, а також усіх інших витрат, що виникають в процесі операційної діяльності підприємства.

Під стратегічним управлінням операційними витратами передбачається виважена і продумана сукупність норм, способів та правил, орієнтирів, напрямів, що слугують основою системи формування і прийняття прогнозних рішень, які впливають на ефективність управління як засобу досягнення відповідних господарських цілей з дотриманням зовнішніх вимог до бізнесу в умовах мінливого економічного середовища функціонування підприємства [4].

Серед ключових інструментів стратегічного управління операційними витратами є забезпечення формування і діагностика збалансованої системи фінансових економічних показників, які характеризують рівень ефективності використання ресурсів.

Для цілей стратегічного управління доцільно використовувати систему одиничних показників в якій можна виділити два напрями їх групування для оцінювання ролі забезпечення економічної безпеки підприємства:

- 1) структурний аспект елементів (матеріаломісткість, матеріаловіддача, трудомісткість, продуктивність праці, амортизаційна місткість);
- 2) функціональна результативність:
 - ✓ валова рентабельність витрат виробничої собівартості;
 - ✓ віддача потенціалу використаних ресурсів на створення товарних об'єктів;
 - ✓ ефективність загальногосподарської системи правлінської діяльності;
 - ✓ продуктивність збутової діяльності;
 - ✓ рівень економічної безпеки господарської діяльності, який об'єднує діагностику показників, що характеризують виробничу собівартість реалізованої продукції, одержані від неї доходи, валову рентабельність чистого доходу і умовно постійні операційні витрати та визначає фактичний стан самодостатності розвитку бізнесу у порівнянні з моделлю беззбиткового його функціонування.

Стратегічне управління операційними витратами в контексті забезпечення економічної безпеки господарських організацій повинно базуватися на збалансованій системі показників, що характеризуються сукупністю факторів, які охоплюють різні аспекти процесів створення товарних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Зіненко К., Кобелева Т. Економічна безпека підприємства: методологічна сутність та складові формування. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*. 2022. № 4. С. 9–16. DOI: <https://doi.org/10.20998/2519-4461.2022.4.9>
2. Прохорова В., Крутова А., Дяченко К. Економічна безпека підприємств України в умовах дестабілізаційного розвитку. *Адаптивне управління: теорія і практика. Серія Економіка*. 2022. Вип. 14(28). DOI: [https://doi.org/10.33296/2707-0654-14\(28\)-10](https://doi.org/10.33296/2707-0654-14(28)-10)
3. Міценко Н. Г., Зайченко В. В., Мульська О. П., Васильців Т. Г. Економічний потенціал vs економічна безпека підприємства: точки конвергенції та дивергенції. *Наукові записки університету бізнесу та права*. 2023. Вип. 36. С. 23-29.
4. Ніколюк О. В. Стратегічне управління витратами спеціалізованих птахівничих підприємств в умовах мінливого економічного середовища. *Економіка харчової промисловості*. 2022. Т. 14, Вип. 2. С. 44-50. URL: <http://jnas.nbu.gov.ua/article/UJRN-0001342107> (дата звернення: 28.10.2025)
5. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Мінфіну України від 28.03.2013 № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13> (дата звернення: 29.10.2025)
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Мінфіну України від 31.12.1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#top> (дата звернення: 29.10.2025)